

Linguistic Analysis of the Organization of the Narrative Text “Lann A'eish fi Gilbab Aby” by Ihsan Abdol Qoddous based on Michael Hoey's Problem-Solution Model

Ali Sayadani*

Associate Professor of Arabic Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran

Abdolahad Gheibi

Professor of Arabic Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran

Sepideh Bagheri Ozan

Ph.D. Student of Arabic Language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran

1. Introduction

Text linguistics is a new discipline of language research that extends beyond the sentence level and focuses on the text as the most significant linguistic unit. This branch of linguistics opposed structural linguistics, which viewed the sentence as the fundamental language analysis unit and emphasized structural analysis. There are several approaches to recognizing the internal structure of texts in text linguistics, where the text is the most significant subject. Hoey's problem-solution pattern is a common approach in text analysis. According to this theory, every text results from an interaction between the author and the reader, in which the author seeks answers to questions that the reader might ask, and the

*Corresponding Author: a.sayadani@azaruniv.ac.ir

How to Cite: Sayadani, A., Gheibi, A., & Bagheri Ozan, S. (2023). Linguistic Analysis of the Organization of the Narrative Text “Lann A'eish fi Gilbab Aby” by Ihsan Abdol Qoddous based on Michael Hoey's Problem-Solution Model. *Language Science*, 10 (17), 247-280. doi: 10.22054/LS.2022.63494.1487.

reader attempts to predict these questions. This method may be used to investigate any narrative or non-narrative text. Based on the problem-solution structure, this study examines the narrative text of *Lann A'eish fi Gilbab Aby* (I Won't Live in My Father's Robes) by Ihsan Abdol Qoddous, a well-known Egyptian author, and poses the following questions:

1. How well does the problem-solution pattern correspond to the structure of the novel "Lann A'eish fi Gilbab Aby," and what elements are visible in the text?
2. How do the characters in the story provide the solutions for the upcoming problems evaluated?

2. Literature Review

Text linguistics views a text as a combination of linguistic signs with three dimensions: Syntax, Semantics, and Pragmatics. Communication units within a text include book parts, chapters, sections, paragraphs, sentences, and words. Text linguistics analyzes a text's syntactic structures and pragmatic aspects in a given situation (Alborzi, 2007, p. 13).

This field examines a text on all linguistic levels, including phonetic, morphological, syntactic, lexical, and semantic. "Text linguistics aims to understand how a text is produced and organized internally. Analysts in this field seek answers to questions like What is a text? and how can it be understood?" (Aghagolzadeh and Afkhami, 2004, p. 90). The problem-solution pattern developed by Hoey is widely used in text linguistics to understand how text is created and comprehended. This model comprises four components: situation, problem, response, and positive/negative evaluation. The pattern is predictable as the author answers questions that the audience may have while reading the text. The writer aims to meet the reader's expectations, and both parties contribute to the text's production.

2.1. Situation

When using the problem-solution pattern, the author typically mentions the situation before stating the problem. Although optional, the location element can provide helpful background information, such as time, location, and atmosphere, to prepare the audience for the upcoming discussion.

2.2. Problem

The problem is one of the main pillars of the problem-solution pattern. "Its definition is an aspect of the situation that needs an answer" (Hoey, 1983, p. 65). "The problem is the same challenge or challenges that the story's characters deal with it. The story revolves around them" (Pourebrahim and Aghagolzadeh, 2015, p. 76).

2.3. Response

The response is the answer or answers provided in response to a query. In addition, there may be a "planning" phase between the problem and solution phases, in which a general solution outline is developed.

2.4. Evaluation

The readers are confronted with a positive outcome or evaluation if the answer to the problem is a solution that makes the pattern appear complete. Positive and negative response evaluations are conducted. If a problem reaches the concluding phase of the cycle and is resolved, the readers will have accomplished their objective. Nonetheless, if a problem reaches the final stage of the cycle without being solved and the answer is evaluated as negative, the following steps are presented to the readers. 1- Negative evaluation can be changed and modified to positive, and it enters the cycle of problem-solution again as a problem, with the question, what did he do/what happened next? posed. 2- Evaluation cannot be changed and modified;

therefore, it is accepted as a negative result of the narrative text (as a positive result) (Khanjani and Aghagolzadeh, 2012, p. 24).

3. Methodology

Based on Hoey's problem-solution pattern, this descriptive-analytical article examines the organization of the narrative text of *Lann A'eish fi Gilbab Aby* (I Won't Live in My Father's Robes). In this research, three cases of the main issues that have all the elements of the mentioned model are investigated: Abdulwahab's disappointment, Rosaline's isolation, and Nazira's marriage. After raising the issues, the proposed solutions were evaluated as positive or negative.

4. Conclusion

The outcomes reveal the elements of Hoey's problem-solution pattern in "*Lann A'eish fi Gilbab Aby*". This text is primarily consistent with the four parts of the way for problem-solution, and its structure adheres to this pattern. The organization of this narrative text revolves around the novel's three central themes: Abdulwahab's disappointment, Rosaline's isolation, and Nazira's marriage. Several explanations for Abdulwahab's dissatisfaction are provided, such as increasing his education, emigrating to another country, and marrying an American woman. However, these answers are unsuccessful, and their evaluation is negative. Therefore, the initial problem remains unresolved despite reentering the cycle. The problem of Rosaline's isolation is not resolved with the initial solution but rather with the ultimate solution of converting to Islam, and its positive evaluation concludes successfully. Nazira has proposed a plan that does not lead to a solution; however, to address this problem, she contemplates the solution of confronting the issue, which has a positive evaluation. Therefore, the third question concludes without going through a lengthy cycle with only one positive answer.

Keywords: text linguistics, problem solution, Ihsan Abdol Qoddous, *Lann A'eish fi Gilbab Aby*

تحلیل زبان‌شناختی سازمان متن روایی «لن أعیش فی جلاباب أبی» اثر احسان عبدالقدوس بر اساس الگوی حل مسأله مایکل هوئی

دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی، آذربایجان،
تبریز، ایران

علی صیادانی *

استاد گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی، آذربایجان،
تبریز، ایران

عبدالاحد غیبی

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی، آذربایجان،
تبریز، ایران

سپیده باقری اوزان

چکیده

زبان‌شناسی متن، شاخه‌ای نوپا در حوزه زبان‌شناسی است که در بررسی زبان از سطح جمله فراتر می‌رود و بر مطالعه متن به‌عنوان بزرگترین واحد زبانی تأکید می‌ورزد. از میان رویکردهای مختلف زبان‌شناسی متن، الگوی حل مسأله هوئی، یکی از پرکاربردترین رویکردها محسوب می‌شود. این الگو که از چهار عنصر موقعیت، مسأله، پاسخ و ارزیابی تشکیل شده است، به بررسی چگونگی تولید و درک متن می‌پردازد. این پژوهش، با روش توصیفی - تحلیلی، سازمان متن روایی «لن أعیش فی جلاباب أبی» اثر احسان عبدالقدوس را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. شیوه روایتی این رمان به گونه‌ای است که می‌توان آن را با رویکرد حل مسأله بررسی نمود. سازمان این متن روایی حول محور سه مسأله اصلی، یعنی سرخورگی عبدالوهاب، انزوای روزالین و ازدواج نظیره می‌چرخد. این سه مسأله ارکان اصلی رمان هستند. در این متن، پاسخ‌های متعددی برای حل مسأله اول ارائه می‌شود که ناموفق بوده و ارزیابی از آنها منفی است. به‌همین دلیل، مسأله نخست با وجود ورود به چرخه مجدد، به‌صورت حل‌نشده باقی می‌ماند. مسائل دوم و سوم بدون طی کردن چرخه طولانی با ارزیابی مثبت پاسخ‌های ارائه‌شده با موفقیت به اتمام می‌رسند. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهند که سازمان متن روایی «لن أعیش فی جلاباب أبی» تا حد زیادی با چهار عنصر الگوی حل مسأله منطبق است و ساختار آن از این الگو تبعیت می‌کند.

کلیدواژه‌ها: زبان‌شناسی متن، حل مسأله، احسان عبدالقدوس، لن أعیش فی جلاباب أبی.

۱. مقدمه

از نیمه‌های دوم قرن بیستم، تحولات قابل ملاحظه‌ای در زبان‌شناسی رخ داد. بدین صورت که زبان‌شناسان از قوانین و معیارهای حاکم بر این دوره که بر تحلیل ساختار جمله متمرکز بودند، فراتر رفتند و با تکیه بر بُعد ارتباطی و کاربردی زبان، به متن و گفتمان توجه کردند. آنها معتقد بودند به جای در نظر گرفتن جمله به عنوان بزرگترین واحد زبانی، می‌بایست متن را به عنوان واحد اساسی مدنظر قرار داد. این امر، سبب شکل‌گیری شاخه علمی جدیدی تحت عنوان زبان‌شناسی متن^۱ گردید که یکی از مهمترین گرایش‌های زبان‌شناسی معاصر است. در واقع، این شاخه از زبان‌شناسی در تقابل با زبان‌شناسی ساختگرا^۲ به وجود آمد که جمله را واحد بررسی زبان در نظر می‌گرفت و بیشتر بر تحلیل ساختاری تأکید داشت. «زبان‌شناسی متن به بررسی ویژگی‌های متن از حیث انسجام و محتوای اطلاعاتی آن می‌پردازد» (براون و یول^۳، ۱۹۹۷: ۳۰). متن، مهمترین موضوع این مکتب نوپا است. از نظر هالییدی و حسن^۴ (۱۹۷۶)، متن در زبان‌شناسی «برای اشاره به هر نوع قطعه نوشتاری یا گفتاری، به شرط یکپارچه بودن، صرف نظر از طول آن استفاده می‌شود» (عقیقی، ۲۰۰۱: ۲۲). بوگراند^۵ (۱۹۹۸: ۱۰۳-۱۰۵) نیز متن را به منزله رویدادی ارتباطی^۶ در نظر می‌گیرد که با هفت معیار متنیت^۷ تحقق پیدا می‌کند و در صورت فقدان یکی از این معیارها، نمی‌توان آن را متن ارتباطی نامید. این معیارها عبارت‌اند از: انسجام^۸، پیوستگی^۹، هدفمندی^{۱۰}، مقبولیت^{۱۱}، ویژگی موقعیتی^{۱۲}، بینامتنیت^{۱۳} و ویژگی اطلاعاتی^{۱۴}. در زبان‌شناسی متن، رویکردهای مختلفی وجود دارند که از این میان می‌توان به رویکرد هالییدی و حسن

1. text linguistics

2. structural linguistics

3. Brown, G., & Yule, G.

4. Halliday, M., & Hassan, R.

5. Beaugrande, R.

6. communicative event

7. textuality

8. cohesion

9. coherence

10. intentionality

11. acceptability

12. situationality

13. intertextuality

14. informativity

(1976)، رویکرد کاربردی متن^۱ بوگراند و درسلر^۲ (۱۹۹۲) و الگوی حل مسئله^۳ هوئی^۴ (2001) اشاره کرد. (آقاگل زاده، ۱۳۹۰: ۱۰۳). از میان رویکردهای متفاوت در زمینه تشخیص ساختار درونی متون، الگوی حل مسئله هوئی (2001) یکی از پرکاربردترین رویکردها به شمار می‌رود. بر اساس این رویکرد، هر متن حاصل تعامل میان نویسنده و خواننده است و نویسنده در آن به دنبال پاسخ به پرسش‌هایی است که ممکن است خواننده بپرسد و خواننده نیز تلاش می‌کند که آن پرسش‌ها را حدس بزند. با استفاده از این رویکرد می‌توان هر متنی، اعم از روایی و غیرروایی را نقد و بررسی کرد.

این پژوهش در نظر دارد با تکیه بر الگوی حل مسئله به بررسی و تحلیل متن روایی «لن أعیش فی جلباب أبی» اثر عبدالقدوس (۱۹۸۲)، نویسنده سرشناس مصری پردازد. در این راستا، ابتدا به ادبیات مربوط به زبان‌شناسی متن نگاهی اجمالی انداخته می‌شود و سپس، به تبیین الگوی حل مسئله هوئی (2001) و تحلیل روایت مذکور پرداخته می‌شود. همچنین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر است:

۱. الگوی حل مسئله تا چه اندازه بر سازمان متن رمان «لن أعیش فی جلباب أبی» منطبق است و کدام عناصر آن در متن قابل مشاهده هستند؟

۲. راه‌حل‌هایی که شخصیت‌های داستان برای مسئله‌های پیش‌رو ارائه می‌کنند، چگونه ارزیابی می‌شوند؟

۲. پیشینه پژوهش

در رابطه با الگوی حل مسئله هوئی (2001)، پژوهش‌هایی صورت گرفته است که از این میان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

مقاله «بررسی ساختار روایی داستان حضرت موسی (ع) در سوره اعراف» (۱۳۹۴) به قلم پورابراهیم و آقاگل زاده است که در فصلنامه پژوهش‌های ادبی - قرآنی به چاپ رسیده است. در پژوهش اخیر، داستان «حضرت موسی» در سوره اعراف بر اساس الگوی حل

-
1. text applied approach
 2. Dressler, W.
 3. problem-solution pattern
 4. Hoey, M.

مسئله هوئی (2001) مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج این پژوهش حاکی از آن هستند که الگوی مذکور اگرچه ساختار متون را به خوبی پیش‌بینی می‌کند، اما در روایات دینی، مسئله به طور قاطع حل نمی‌شود.

مقاله «ساختار متن سرمقاله‌های روزنامه‌های ایرانی (بر اساس الگوی حل مسئله هوئی ۲۰۰۱)» (۱۳۹۱) پژوهشی از خانجانی و آقاگل‌زاده است که با این رویکرد نقد شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهند که ساختار تولید متن روزنامه‌های بررسی شده با الگوی حل مسئله هوئی (2001) منطبق است. علاوه بر این، با استفاده از این الگو، میزان انتظار، ضریب پیش‌بینی و درک سریع‌تر متن روایی عرضه شده به خواننده مشخص می‌شود. آقاگل‌زاده و افخمی در مقاله‌ای با عنوان «زبان‌شناسی متن و رویکردهای آن» (۱۳۸۳) به معرفی زبان‌شناسی متن و رویکردهای آن، از جمله رویکرد کاربردی متن و الگوی حل مسئله پرداخته‌اند.

مقاله «تحلیل زبان‌شناختی سازمان متن روایی «تنگسیر» در چهارچوب الگوی حل مسئله هوئی» (آقاگل‌زاده و ممسنی، ۱۳۸۶) نیز در فصلنامه پژوهش‌های ادبی به چاپ رسیده است. نویسندگان این مقاله به بحث در مورد سازمان متن روایی «تنگسیر» اثر صادق چوبک و کاربرد الگوی حل مسئله در این متن پرداخته‌اند. باتوجه به نتایج این پژوهش، الگوی حل مسئله با رمان «تنگسیر» منطبق است.

در تحلیل رمان حاضر، عامری‌شهرابی پایان‌نامه‌ای با عنوان «المنهج النفسي في رواية «لن أعيش في جلباب أبي لإحسان عبدالقدوس» (۱۳۹۲) نوشته است که در آن به نقد روانکاوی و ارتباط آن با عقده‌های درونی نویسنده پرداخته است.

علی‌رغم پژوهش‌های انجام شده در چارچوب حل مسئله و نقدهایی که بر رمان «لن أعيش في جلباب أبي» صورت گرفته است، به نظر می‌رسد رمان مورد نظر تاکنون از بعد زبان‌شناختی بررسی نشده است. از این رو، پژوهش حاضر در نظر دارد در چهارچوب الگوی حل مسئله به تحلیل زبان‌شناختی روایت مذکور پردازد.

۳. مبانی نظری

زبان‌شناسی متن یکی از شاخه‌های زبان‌شناسی است که به مطالعه متن به عنوان بزرگ‌ترین واحد زبانی می‌پردازد. این مطالعه شامل جنبه‌های متعددی می‌شود، از جمله پیوستگی یا

انسجام و انواع آن، ارجاع^۱ و انواع آن، بافت متنی^۲ و نقش مشارکین^۳ (گیرنده^۴ و فرستنده^۵) در متن (الفقی، ۲۰۰۰: ۳۶). «زبان‌شناسی متن، متن را نوعی نشانه‌زبانی مرکب^۶ تلقی می‌کند. هر نشانه‌ متن مرکب نیز شامل سه بعد نحو، معناشناسی و کاربردشناسی است. واحدهای متن واحدهایی ارتباطی هستند و شامل کتاب، فصل‌ها، بخش‌ها، پاراگراف‌ها، جمله‌ها، واژه‌ها و غیره می‌شوند. زبان‌شناسی متن از طرفی، به تحلیل ساختارهای نحوی در سطح متن و از طرف دیگر، به جنبه‌های کاربردشناختی در نگرش متنی خاص در موقعیت می‌پردازد» (البرزی، ۱۳۸۶: ۱۳). در یک کلام، می‌توان گفت زبان‌شناسی متن، متن را در تمام سطوح زبانی، اعم از آوایی، صرفی، نحوی، واژگانی و معنایی مورد بررسی قرار می‌دهد. فضل (۱۹۹۲: ۲۲۹)، ناقد برجسته عرب، وظیفه این شاخه از زبان‌شناسی را «توصیف روابط درونی و بیرونی ساختار متون در سطوح مختلف آن و تبیین جنبه‌های متعدد ارتباطی و کاربردی زبان» می‌داند. «موضوعاتی از قبیل متن چیست و چگونه تولید می‌شود، سازمان درونی متن چگونه است و چگونه می‌توان آن را درک نمود، از جمله مسائلی هستند که زبان‌شناسی متن و تحلیلگران آن را به خود مشغول کرده‌اند» (آقاگل‌زاده و افخمی، ۱۳۸۳: ۹۰). البته، قابل ذکر است که «متن الزاماً از جمله تشکیل نمی‌شود، زیرا متن ممکن است شامل چندین جمله، کلمات مفرد یا هر گروه زبانی باشد که اهداف ارتباطی را محقق می‌سازند» (بوگراند و درسلر، ۱۹۹۲: ۹).

الگوی حل مسأله رویکردی مربوط به متن است که از چهار مؤلفه موقعیت^۷، مسأله^۸، پاسخ^۹ و ارزیابی^{۱۰} مثبت و منفی تشکیل شده است. این الگو در نتیجه پاسخ نویسنده به یک مجموعه سؤال قابل پیش‌بینی حاصل می‌شود. بدین معنا که نویسنده در هنگام نگارش یک متن به دنبال پاسخگویی به سؤالاتی است که ممکن است در حین خواندن آن در ذهن

1. reference
2. textual context
3. the role of participants
4. receiver
5. sender
6. composite linguistic sign
7. situation
8. problem
9. response
00. positive and negative evaluation

مخاطب شکل بگیرند. بنابراین، متن‌ها طبق انتظارات خوانندگان شکل می‌گیرند و نویسنده و خواننده هر دو در تولید متن مشارکت می‌کنند.

عناصر مسأله و پاسخ، دو رکن اصلی الگوی حل مسأله به شمار می‌روند. «مسأله، همان چالش یا چالش‌هایی است که شخصیت‌های داستان با آن درگیرند و داستان حول محور آنان می‌چرخد و پاسخ، جوابی است که برای آن مسأله ارائه می‌شود». (پوراابراهیم و آقاگل‌زاده، ۱۳۹۴: ۷۶) به گفته سالکی^۱ (91: 1995)، عنصر پاسخ در الگوی حل مسأله در پاسخ به این سؤالات است: «پاسخ مسأله چیست؟ نیاز چگونه برآورده شد؟ معضل و معما چگونه حل شد؟ مانع یا کمبود چگونه برطرف شد؟».

مؤلفه ارزیابی از دیگر ارکان الگوی حل مسأله است. اگر پاسخ ارائه شده برای مسأله واقعا یک راه حل باشد، طوری که احساس شود الگو با آن خاتمه یافته است، در آن صورت خواننده با پیامد یا ارزیابی مثبت مواجه است. ارزیابی پاسخ طی دو مرحله انجام می‌شود: ارزیابی مثبت و ارزیابی منفی. بدین صورت که اگر مسأله‌ای به مرحله پایانی چرخه برسد و حل شود، خواننده به هدف رسیده است، اما در صورتی که مسأله‌ای به مرحله پایانی چرخه^۲ برسد و حل نشود، یعنی اگر پاسخ منفی ارزیابی شود، خواننده با این مراحل روبرو می‌شود: الف) ارزیابی منفی قابل تغییر و اصلاح به مثبت است و دوباره به عنوان مسأله وارد چرخه مجدد حل مسأله می‌شود و در مقابل این پرسش قرار می‌گیرد که بعداً چه کرد/ چه شد؟ ب) ارزیابی قابل تغییر و اصلاح نیست که در این صورت به عنوان نتیجه منفی متن روایی (مانند نتیجه مثبت) پذیرفته می‌شود (خانجانی و آقاگل‌زاده، ۱۳۹۱: ۲۴).

مؤلفه دیگر متون در الگوی حل مسأله موقعیت است. در اکثر متن‌ها، نویسنده قبل از بیان مسأله به ذکر موقعیت می‌پردازد. البته باید یادآوری کرد که عنصر موقعیت در متن، اختیاری است و نقش آن فراهم کردن اطلاعات پیش‌زمینه‌ای، از قبیل موقعیت مکانی، زمانی، فضا سازی و آماده کردن ذهن مخاطب است.

طرح اصلی الگوی حل مسأله در متن کوتاه و ساختگی زیر به نمایش در آمده است:

1. Salkie, R.
2. recycling

۱. زمانی معلم زبان انگلیسی بودم؛ ۲. یک روز برخی از دانش آموزان نزد من آمدند و گفتند نمی توانند اسم شان را بنویسند؛ ۳. من به آنها تحلیل متن آموختم و ۴. اکنون آنها داستان می نویسند.

این متن حداقل عناصر الگوی حل مسأله را داراست و می تواند به صورت مکالمه بازنویسی شود:

- متن: روزی من معلم زبان انگلیسی بودم.

- پرسشگر: چه مشکلی برای شما پیش آمد؟

- متن: دانش آموزانم به من مراجعه کردند و گفتند نمی توانند اسم شان را بنویسند.

- پرسشگر: شما با این مشکل چه کردید؟

- متن: من به آنها تحلیل متن آموختم.

- پرسشگر: نتیجه چه شد؟

- متن: اکنون همه آنها داستان می نویسند.

در متن تصنعی فوق، جمله (۱) موقعیت، جمله (۲) مسأله، جمله (۳) پاسخ و جمله (۴) ارزیابی مثبت را نشان می دهند. هدف از طرح این متن در قالب مکالمه به شکل فوق، این است که سؤالات مطرح شده رابطه بین جملات را توضیح می دهند (Hoey, 2001: 123). البته در متون روایی مختلف به دلیل طولانی بودن آنها، وقتی مسأله ای مطرح می شود، بلافاصله پس از آن پاسخ نمی آید. بنابراین، به تعویق انداختن پاسخ کاملاً طبیعی است. پاسخ ارائه شده نیز همیشه محدود به یک جمله نمی شود و ممکن است چندین عبارت در پاسخ به یک مسأله ارائه شوند.

۴. خلاصه رمان

رمان «لن أعیش فی جلباب أبي» که از برجسته ترین آثار عبدالقدوس محسوب می شود، روایتی از زندگی خانواده ای مصری است. پدر خانواده، عبدالغفور البرعی، شخصیت محوری داستان، یکی از ثروتمندان مشهور مصر است که با اتکا به تلاش و تحمل رنج به فرد موفق تبدیل شده و موقعیت مالی ممتازی پیدا کرده است. ثروت فراوان این مرد انگیزه مهمی برای افرادی است که برای ازدواج به فرزندان عبدالغفور نزدیک می شوند.

همین ثروت عاملی است که موجب شده زندگی فرزندان او با شکست مواجه شود، زیرا این مرد عامی بر این باور است که فرزندان او باید خود تلاش کرده و به اهدافشان برسند. در واقع، او فرزندان خود را از ثروت بی‌کرانش بهره‌مند نمی‌کند تا خودساخته شوند. این در حالی است که مردم رفتار عبدالغفور را به حساست او نسبت می‌دهند. شیوه رفتاری عبدالغفور، زندگی همه فرزندان او را تحت تأثیر قرار داده و باعث بروز مشکلات عدیده‌ای در زندگی آنها شده است. در نتیجه، زندگی دو دختر به خاطر رفتارهای پدر به طلاق ختم شده است. از دو پسرش، عبدالستار، از مصر خارج می‌شود و عبدالوهاب، پسر کوچکتر، سرخورده و مأیوس و در تلاش برای یافتن راهی برای مهاجرت به آمریکا است. در این میان، عبدالوهاب با روزالین (امینه) دختر آمریکایی ساکن مصر آشنا می‌شود و با او ازدواج می‌کند. انگیزه ازدواج او با این دختر آمریکایی مسلمان شده، فرار از دست پدر و مهاجرت به آمریکا است. از طرفی روزالین نیز، در ازدواج با پسر عبدالغفور انگیزه‌های مصلحت-طلبانه دارد که با نرسیدن به آن، از عبدالوهاب جدا می‌شود. دختر دیگر عبدالغفور، یعنی نظیره، معشوقه‌ی راوی داستان است. او جسورترین فرزند عبدالغفور و حامی پدر و برادر است. سرنوشت خواهر و برادران، نظیره را بر آن می‌دارد که مشکل خود را در ارتباط با ثروت پدر، به شیوه دیگری حل کند. او تصمیم می‌گیرد تا قبل از استقلال مالی ازدواج نکند، اما آشنایی او با حسین (راوی داستان) سرنوشت را به نفع او تغییر می‌دهد. راوی به نظیره اثبات می‌کند که برخلاف دیگر خواستگاران و زن آمریکایی، چشم‌داشتی به مال و ثروت پدر او ندارد و با اثبات خود در نزد عبدالغفور مسأله داستان را حل می‌کند.

۵. تجزیه و تحلیل

عبدالقدوس در رمان «لن أعیش فی جلیاب أبی» مسائل مختلفی را مطرح کرده است که به برخی از آنها به صورت کلی و گذرا اشاره شده است؛ به طوری که نسبت به مسائل دیگر کمرنگ‌تر به نظر می‌رسند و تمامی عناصر الگوی حل مسأله در آن مشهود نیستند. به همین دلیل، در پژوهش حاضر به سه مورد از مسائل اصلی (که همه ارکان الگوی مذکور را دربرمی‌گیرند)، یعنی سرخوردگی عبدالوهاب، انزوای روزالین و ازدواج نظیره پرداخته می‌شود. پس از مطرح کردن مسأله‌ها، پاسخ‌هایی که برای حل این مسائل مطرح شده، از نظر مثبت یا منفی بودن، ارزیابی می‌شوند.

۱-۵. مسأله اول: سرخوردگی عبدالوهاب

در این بخش، به بررسی مسأله اول که به سرخوردگی عبدالوهاب اشاره دارد، پرداخته می‌شود.

۱-۱-۵. موقعیت مسأله

در الگوی حل مسأله هوئی (2001)، موقعیت اگرچه از ارکان اصلی محسوب نمی‌شود، اما نقش مهمی در آماده‌سازی ذهن مخاطب دارد. همچنین، صحنه اول هر داستان کلیدی-ترین بخش داستان است. بنابراین، نویسنده غالباً در صحنه اول، موقعیت ورود به مسأله اصلی را فراهم می‌کند و با آوردن اطلاعات پیش‌زمینه‌ای مربوط به متن، در همان ابتدای داستان، ذهن مخاطب را آماده وارد شدن به مسأله اصلی داستان می‌کند. بر اساس همین اصل، نویسندگان شیوه‌های متفاوت و خلاقانه‌ای را برای ایجاد موقعیت در داستان به کار برده‌اند، مانند توصیف زمان، مکان، شخصیت‌پردازی، و شگردهای دیگر که بسته به نوع داستان متفاوت است. این شیوه در رمان موردبحث نیز دیده می‌شود. نویسنده در صحنه اول موقعیتی را فراهم می‌کند تا خواننده آماده ورود به مسأله اصلی شود. این موقعیت خبر ازدواج عبدالوهاب است که راوی با طرح یک مکالمه بین خود و شخصیت رمان، خواننده را با متن درگیر می‌کند. عبدالوهاب پسر دوم خانواده و دوست نزدیک راوی و محوری-ترین شخصیت است که در مرکز روایت قرار دارد. به همین سبب، نویسنده با آوردن نخستین گزاره درباره او، بر اهمیت این شخصیت در رمان تأکید می‌کند. راوی در همان ابتدای داستان به مکالمه خود با عبدالوهاب گریز می‌زند: کانت صداقتی لعبدالوهاب البرعی صداقة من نوع عجيب... فأحياناً كنت أعتقد أننا مجرد معارف فأنا أعرفه و هو يعرفني منذ كنا طلبة في المدرسة الابتدائية ثم الثانوية... كنا قد التقينا صدفة في أحد شوارع حي الزمالك حيث يقيم كلانا قال لي بعد انتهينا من الكلام المائع الذي يبدأ به كل حديث: سأ تزوج. قالها

وهو ساهم وبلافرحة... وقال في صوته الخافت الساهم: إنها أمريكية^۱ (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۶-۵).

نویسنده با آوردن کلمات «ساهم» و «بلافرحة» برای عبدالوهاب و تکرار آن، ذهن خواننده را آماده می‌کند تا مشکل او در ارتباط با پدر را مطرح کند. در مکالمه بعد، نویسنده درباره عبدالوهاب گزاره دیگری را روایت می‌کند و خواننده را بیشتر و بهتر در موقعیت قرار می‌دهد: «وقال متنهذاً كأنه يعيش مأساة: لقد أسلمت^۲» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۶).

لازم به ذکر است که نویسنده علاوه بر اینکه در بدو ورود به متن می‌خواهد خواننده را آماده ورود به مسأله کند، در همین چند سطر ابتدایی، به یکی از پاسخ‌های پیشنهادی مسأله اول (ازدواج با روزالین) نیز مختصراً اشاره می‌کند و در فصل‌های بعدی به تفصیل به این پاسخ می‌پردازد. بنابراین، اجزای الگوی حل مسأله الزاماً به‌طور خطی و پشت سرهم نمی‌آیند و ممکن است در متون مختلف ترتیب ارکان الگوی مورد بحث جابه‌جا شوند. در این رمان نیز شرایط الگوی حل مسأله وجود دارند، اما ترتیب وقوع ارکان الگو کمی متفاوت است؛ چرا که قبل از ذکر مسأله به یکی از پاسخ‌های پیشنهادی اشاره می‌شود.

در ادامه، راوی به خاطرات خود با عبدالوهاب رجوع می‌کند و علاوه بر اینکه ذهن خواننده را در رابطه با اتفاقاتی که در گذشته رخ داده است اغنا می‌کند، به مواردی اشاره می‌کند که نشان‌دهنده موقعیت سرخوردگی عبدالوهاب هستند؛ نمونه آن عدم خوشحالی عبدالوهاب از شهرتش در مدرسه به سبب نام پدرش عبدالغفور البرعی میلیاردر شهر است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. دوستی من با عبدالوهاب برعی از نوع عجیب آن بود. گاهی فکر می‌کردم ما فقط آشنا هستیم، چرا که از وقتی در مدرسه ابتدایی و دبیرستان بودیم همدیگر را می‌شناختیم. در یکی از خیابان‌های منطقه زمالک که هر دو در آنجا ساکن هستیم، به‌طور اتفاقی یکدیگر را دیدیم. بعد از تمام شدن سخنان پوچی که با آن سر هر حرفی را باز می‌کنند، گفت: می‌خواهم ازدواج کنم. با قیافه‌ای گرفته و بدون خوشحالی این جمله را گفت. سپس، با صدای آرام و گرفته‌اش گفت: او اهل آمریکا است.

۲. انگار با مصیبتی رویه‌رو بود. آه کشید و گفت: اسلام آورده است.

«عبدالوهاب منذ كان معنا في المدرسة الابتدائية وهو مشهور حتى اليوم بأنه ابن الحاج عبدالغفور البرعي ولم يكن عبدالوهاب سعيداً أبداً بهذه الشهرة وكان يعتمد ألا يتحدث أبداً عن أبيه ويهرب من أي سؤال يوجه إليه عن أبيه كأنه يستعمر منه» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۷).

به طور کلی، نویسنده موقعیت مسأله سرخوردگی عبدالوهاب را با بی‌علاقگی به صحبت درباره پدر نشان می‌دهد و فضایی را در ابتدای داستان برای خواننده ترسیم می‌کند که آماده‌کننده فضای ذهنی خواننده برای دریافت رابطه سرد بین پدر و فرزند است. راوی در جایی دیگر، موقعیت مسأله را با توصیفی از روابط فرزندان و پدرشان ارائه می‌دهد:

«لم يكن إبنه عبدالوهاب ولا إبنه عبدالستار من معاونه، بل إنهم لم يذهبوا يوماً إلى وكالة البلح ولم يريا مخازن ملايين أبيهم. كان بينهما وبينه إحساس من الجفاء الصامت. كانا ينظران إليه كأنه إنسان جاهل لا يمكن أن يرتقى بنفسه ولا بهم. أما هو فكان يعاملهما على أن كلا منهما مسئولاً عن نفسه إنه عاش مسئولاً عن نفسه وكل ما وصل إليه لم يكن لأبيه فضل فيه هذه هي الحياة. كل إبن يولد وهو مسئولاً عن نفسه» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۹-۱۰).

روایت بی‌توجهی عبدالغفور به مسائل مدرسه پسرانش و عدم‌پیگیری درس آنها نیز بخشی از موقعیت مسأله عبدالوهاب است. نویسنده با یادآوری بی‌توجهی عبدالغفور نسبت به فرزندان و مروری بر سابقه این بی‌مهری، موقعیت را روشن می‌کند:

۱. عبدالوهاب از زمانی که در دبستان با ما بود و تا به امروز به‌عنوان فرزند حاج عبدالغفور برعی شناخته می‌شود، اما هرگز از این شهرت خوشحال نبود. اصلاً تمایل نداشت درباره پدرش صحبت کند و از هر سؤالی که متوجه پدرش بود فرار می‌کرد؛ انگار از او نفرت داشت.

۲. از پسرانش، نه عبدالوهاب و نه عبدالستار، جزء دستیارانش نبودند. حتی آنها یک بار هم به بازار وكالة البلح نرفته‌اند و انبارهای پر از پول پدرشان را ندیده‌اند. بین آنها و پدرشان حس تنفر بود. به او به‌عنوان انسان جاهلی نگاه می‌کردند که نمی‌تواند نه خودش و نه آنها را ترقی دهد. برخورد او با پسرانش بدین صورت بود که آنها مسئول خودشان هستند. عبدالغفور خودش در زندگی این‌گونه بوده است و پدرش در تمام آنچه که به او رسیده است، نقشی نداشته است؛ این یعنی زندگی. هر پسری که به دنیا می‌آید، خودش مسئول خودش است.

«منذ دخل عبدالستار وعبدالوهاب إبننا الحاج عبدالغفور مدارس روضة الأطفال وهما بعيدان عن والدهما كل منهما يبحث عن مستقبله بنفسه. إن أباهما لا يسألهما أبدا عما يجري لهما أو عما يدرسانه» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۲).

بنابر گزاره‌هایی که در بیان موقعیت ذکر شدند، می‌توان دریافت که نویسنده با بیان موقعیت، این پیش‌فرض را برای خواننده ایجاد کرده که فرزندان عبدالغفور آینده‌مطلوبی نخواهند داشت و با ناکامی مواجه خواهند شد. احتیاط بیش از حد عبدالغفور زندگی فرزندان را تحت‌الشعاع قرار داده و به آنها لطمه وارد کرده است، تا جایی که در طول زندگی آنها را مایوس و سرخورده می‌کند. نشانه‌های سرخوردگی این شخصیت را نیز در مروری بر خاطرات راوی از کودکی عبدالوهاب مشاهده می‌کنیم. رفتارهای غیرطبیعی و افراطی عبدالوهاب که توسط راوی و در خاطراتش از کودکی عبدالوهاب برشمرده می‌شوند، بر افسردگی بزرگسالی او صحه می‌گذارند؛ آنچه راوی از عبدالوهاب به یاد دارد، توجیه‌کننده رفتارهای کنونی او به شمار می‌رود:

«وكننا كلما كبرنا وأنا أزداد حيرة في عبدالوهاب وأفاجأ منه بتصرفات تجعلني أحياناً اعتبره مجنوناً أو شاذاً» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۴).

راوی در تأیید سخن خود در مورد مسئله عبدالوهاب، مصداق‌های بیشتری از رفتارهای غیرطبیعی او برمی‌شمرد: توهم عبدالوهاب به بازی در تیم رسانه، افراط او در میخواری، غرق شدن در دین، سفر ناگهانی به اروپا، دوری از جنس مخالف و مواردی از این دست که نشانه درونی او هستند.

۱. عبدالستار و عبدالوهاب، پسران حاج عبدالغفور که هردو از پدر خود فاصله گرفته‌اند، از وقتی وارد کودکستان شدند به تنهایی به دنبال آینده خود بودند. پدرشان هرگز از اتفاقاتی که برایشان می‌افتاد یا از درس‌شان چیزی نمی‌پرسید.
۲. هرچه بزرگتر می‌شدیم تعجب از عبدالوهاب بیشتر می‌شد و از رفتارهایش غافلگیر می‌شدم؛ رفتارهایی که باعث می‌شدند گاهی او را دیوانه یا آدم غیرعادی بپندارم.

۲-۱-۵. مسأله

مسأله را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: جنبه‌ای از موقعیت که نیاز به پاسخ دارد» (Hoey, 1983: 65). در رمان مورد بررسی، مهمترین مسأله به عبدالوهاب مربوط می‌شود؛ به طوری که سرخوردگی او در این داستان در مرکز روایت قرار گرفته و باقی حوادث، پاسخی برای این سرخوردگی محسوب می‌شوند. اهمیت این شخصیت و پیوند مسأله روایت با او از عنوان رمان نیز فهمیده می‌شود. عنوان متن، در جایگاه بخش مهمی از هر روایت، تا حد زیادی بر موضوع و محتوای داستان دلالت می‌کند. عنوان رمان حاضر، با فعل منفی «لن أعیش» آغاز می‌شود که به نوعی بر نارضایتی شخصیت داستان و تصمیم او به تغییر شیوه زندگی تأکید دارد. این عنوان (لن أعیش فی جلباب أبی) جمله‌ای خبری از زبان فرزندی است که نمی‌خواهد زیر پوشش پدرش زندگی کند. لفظ «جلباب» به معنی پوشش است که در این رمان مجازاً در معنای «سایه و تحت حمایت بودن» به کار رفته است. گوینده این خبر در عین حال می‌تواند هر کدام از فرزندان عبدالغفور باشد؛ چراکه این عنوان توصیف وضعیتی است که همه فرزندان عبدالغفور البرعی درگیر آن هستند. فرزندان این مرد می‌خواهند از پدرشان دور باشند و نه تنها از شباهت به او بیزارند، بلکه حتی مایل نیستند تحت حمایت او زندگی کنند. از میان فرزندان عبدالغفور، عبدالوهاب به خاطر پدر دچار آسیب بیشتری شده است و ماجرای روایت هم به طور کلی به او مربوط می‌شود. چالش اصلی عبدالوهاب در این روایت این است که نمی‌تواند مثل پدرش فرد موفق‌تری شود. او از این وضعیت نارضی است و در نتیجه آن، اوضاع روحی‌اش مختل شده است. به همین دلیل، برای ارزشمند جلوه دادن خود و رسیدن به وضعیت مطلوب اقداماتی انجام می‌دهد که در این جستار مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

«إنه يعانى عدم القدرة على الوصول إلى ما وصل إليه أبى وسيعيش هذه المعاناة إلى أن يصل. كلنا نعانى هذه القدرة حتى أنا» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۷۳).

۱. او از ناتوانی‌اش در دستیابی به آنچه که پدرم رسیده رنج می‌برد و تا زمانی که به خواسته خود برسد با این رنج زندگی خواهد کرد. همه ما از این عقده در عذاب هستیم، حتی من.

حس سرخوردگی از ناتوانی در رسیدن به موقعیت پدر، مهم‌ترین مسأله این روایت است. عبدالوهاب شخصیت رنجوری است که دچار عقده ناتوانی شده است. از دید نظیره، خواهر کوچک‌تر، این عقده در همه فرزندان عبدالغفور، حتی خودش دیده می‌شود و همه از آن در رنج هستند. البته باید اشاره کرد که درگیری عبدالوهاب با پدرش در داستان دیده نمی‌شود و هیچ گفت‌وگو یا چالش لفظی بین این دو اتفاق نمی‌افتد، اما راوی نشان می‌دهد که وی از پدر تنفر دارد. نظیره شیوه رفتار و برخورد پدر با فرزندان را مسبب عقده‌های روانی و سرخوردگی خود و خواهر و برادرانش می‌داند: «أن أخی عبدالوهاب علی حق وروزالین معذورة.. إنها لاتستطیع أن تقدر العقدة التي نعانى منها تجاه أبي» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۱۰).

۳-۱-۵. پاسخ و ارزیابی

پس از مطرح کردن مسأله اول، در این بخش پاسخ‌هایی برای حل آن مطرح شده که از نظر مثبت یا منفی بودن نیز ارزیابی می‌شوند.

پاسخ اول: رشد تحصیلی

«ربما كانت عقدة عبدالوهاب أنه لايرید أن یكون كأبيه ولذلك یصمم علی أن یدخل المدرسة ویحصل علی الشهادة آ» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۴).

در عبارت فوق، ضمن اشاره به مسأله اصلی، پاسخی برای آن ارائه می‌شود. راوی با مروری بر حس ضعف و ناتوانی که از کودکی همراه فرزندان عبدالغفور است و به تدریج در دل آنها ریشه دوانده، تألمات روحی و روانی شخصیت‌ها را نشان می‌دهد. عبدالوهاب، نمونه‌ای از فرزندان مشکل‌دار عبدالغفور است که در نتیجه این عقده درونی، اعتماد به نفس خود را از دست داده و سعی می‌کند با رشد و پیشرفت در تحصیلاتش بر احساس ضعف

۱. برادر عبدالوهاب حق دارد. روزالین مقصر است. او نمی‌تواند عقده‌ای را که به‌خاطر پدرم از آن در عذاب هستیم، درک کند.

۲. شاید دغدغه عبدالوهاب این بود که نمی‌خواست شبیه پدرش باشد. به‌همین دلیل تصمیم داشت وارد مدرسه شود و مدرک تحصیلی‌اش را دریافت کند.

خود غلبه کند. دستیابی به مراتب عالی در تحصیل و کسب تخصص، در دسترس‌ترین راه‌حلی به نظر می‌رسد که عبدالوهاب و دیگر فرزندان به آن متوسل شده تا احساس حقارت خود را برطرف کنند، اما پاسخ به مسأله با رشد تحصیلی نتیجه موفقیت‌آمیزی در پی ندارد:

«و كنت قدسبقت عبدالوهاب بسنوات وحصلت على الثانوية العامة والتحق بكليّة الهندسة أما هو فقد مضى عليه تسع سنوات وهو لا يزال في الدراسة الثانوية ثم فجأة ودون أن يحصل على الثانوية سافر إلى الخارج^۱» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۶).

در نظریه حل مسأله، نتیجه منفی یا ارزیابی منفی از پاسخ معمولاً باعث می‌شود الگوی حل مسأله وارد چرخه مجدد شود و تا زمان رسیدن به یک نتیجه یا ارزیابی مثبت این چرخه ادامه می‌یابد (Hoey, 2001: 140). مسأله سرخوردگی عبدالوهاب با اولین پاسخ به اتمام نمی‌رسد، به همین دلیل باید مجدداً چرخه را طی کند تا به راه‌حل نهایی برسد.

پاسخ دوم: مهاجرت به خارج

عبدالوهاب با شکست در تحصیل و مدرسه، دوره تحصیلی در دبیرستان را ناتمام رها کرده و تصمیم به مهاجرت می‌گیرد:

«إن أخى عبدالوهاب على حق وروزالين معذورة، إنها لاتستطيع أن تقدر العقدة التي نعاني منها تجاه أبى، العقدة التي دفعت أخى عبدالسلام للهجرة إلى انجلترا والتي تدفع عبده إلى الهجرة هو الآخر لقد سبق أن حاول الهجرة ولم يفلح بعيداً عن أبيه. إنها عقدة عجيبة غريبة كخيوط العنكبوت ومن الصعب على من لايعانيها أن يفهمها^۲» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۱۰-۱۱۱).

۱. چند سال از عبدالوهاب پیش افتادم. دبیرستان را تمام کردم و وارد دانشکده مهندسی شدم، اما او پس از گذشت نه سال هنوز هم در دبیرستان مانده بود. سپس، به‌طور ناگهانی و بدون اتمام دبیرستان به خارج سفر کرد.

۲. برادرم عبدالوهاب حق دارد. روزالین مقصر است. او نمی‌تواند عقده‌ای را که به‌خاطر پدرم از آن در عذاب هستیم، درک کند. عقده‌ای که برادرم عبدالسلام را مجبور کرد به انگلیس مهاجرت کند، عبدالوهاب را نیز به مهاجرت واداشت.

مهاجرت فرزندان عبدالغفور اگرچه راه حلی برای ادامه تحصیل به نظر می‌رسد، اما در حقیقت پاسخی برای فرار از رنج و دور شدن از پدری است که در آنها عقدهٔ حقارت ایجاد کرده است. عبدالوهاب دست به مهاجرت می‌زند؛ همان‌طور که پیش از او برادرش عبدالسلام این کار را انجام داده است. نکتهٔ جالب دربارهٔ این پاسخ، تقبل هزینه‌ها از جانب عبدالغفور است. به نظر می‌رسد عقدهٔ خودنمایی و فخرفروشی، عبدالغفور خسیس و حسابگر را به این کار وا می‌دارد:

«ربما كان الأب يدارى عقده بالتظاهر والتباهى بأن له أولادٌ فى الخارج ربما أراد أن يعطى عبدالوهاب ما أعطاه لإبنيه عبدالستار الذى يقيم فى الخارج ويتفاخر به»
(عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۶).

عبدالوهاب به اروپا مهاجرت می‌کند، اما بعد از مدتی باز می‌گردد. راوی او را بعد از بازگشت از اروپا می‌بیند و حاصل سفرش را این‌گونه ارزیابی می‌کند:

«لم يقل لى خلال هذا اللقاء أنه حصل على شهادة ما من أوروبا أو تخصص فى علم من العلوم أو مهنة من المهن»^۲ (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۷). (ارزیابی منفی)

پاسخ دوم نیز نتیجهٔ مثبتی در بر ندارد و ارزیابی از آن منفی است. عبارت فوق که از زبان راوی دربارهٔ نتیجهٔ مهاجرت عبدالوهاب ذکر شده، مؤید این ارزیابی منفی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

او قبلاً مهاجرت کرده بود، ولی دور از پدرم موفق نشد. عقدهٔ عجیب و غریبی است که مثل تارهای عنکبوت می‌ماند و کسی که آن را تجربه نکرده است، به‌سختی می‌تواند آن را بفهمد.

۱. شاید پدرش عقدهٔ خودنمایی و فخرفروشی‌اش را به‌این‌صورت برطرف می‌ساخت که فرزندان در خارج باشند. شاید می‌خواست به عبدالوهاب هم همان چیزی را بدهد که به عبدالستار داده است که در خارج اقامت می‌کند و عبدالغفور به او افتخار می‌کند.

۲. در این دیدار نگفت که مدرکی از اروپا گرفته است یا در یک رشته یا شغلی تخصص یافته است.

پاسخ سوم: ازدواج با روزالین

«فوجئت بعد أسبوعین بأخی یخبرنی أنه اتفق مع روزالین علی الزواج^۱» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۵۷). (پاسخ)

راه‌هایی که عبدالوهاب امتحان می‌کند تا عقدهٔ حقارت خود را برطرف کند، او را از بن‌بست روحی که در آن گرفتار است نجات نمی‌دهد. بعد از این است که تصمیم تازه‌ای می‌گیرد و برای نجات خود از افسردگی‌های روحی تصمیم می‌گیرد ازدواج کند. برای عبدالوهاب، ازدواج حکم یک راه نجات را دارد. تشبیهی که نظیره از موقعیت عبدالوهاب ارائه می‌کند مؤید این مطلب است. نظیره برادر خود را به فرد در حال غرق‌شدگی شبیه می‌کند که به هر خس و خاشاکی چنگ می‌زند تا نجات پیدا کند. او واسطهٔ ازدواج برادرش با دختری آمریکایی می‌شود. ملاک و معیاری که برادرش برای انتخاب همسر دارد دختری مسلمان با شخصیت اروپایی است. بنابراین، نظیره به محض آشنایی با دختر آمریکایی مسلمان شده، او را گزینهٔ مناسبی برای ازدواج با عبدالوهاب می‌بیند. تصمیم عبدالوهاب و روزالین برای ازدواج در مدت کوتاهی عملی می‌شود. این ازدواج غیرعادی، از نظر نظیره به دلیل غیرعادی بودن برادرش و روزالین سرگرفته است.

عبدالوهاب ملاک‌هایی برای انتخاب همسر برمی‌شمرد که در شخصیت، قدرت، آگاهی و مسئولیت‌پذیری زن اروپایی و تدین زن مصری خلاصه می‌شود، اما به نظر می‌رسد ازدواج مفردی برای رهایی از دردهای درونی و حس ضعف و کمبودهای عبدالوهاب است و انتخاب دختری آمریکایی، نه از روی عشق و علاقه، مسلمان بودن امینه یا زیبایی او، بلکه فقط برای رسیدن به آرزوهایش صورت گرفته است؛ یعنی با همسرش به آمریکا برود و پس از اینکه با ازدواجش تابعیت آمریکا را گرفت آینده‌اش را بسازد. این ازدواج، بدون مهریه و تشریفات سر می‌گیرد و روزالین به خانهٔ پدری عبدالوهاب نقل مکان می‌کند، اما ازدواج عبدالوهاب که بنا بر مصلحت صورت گرفته بود، خیلی زود به بن‌بست می‌رسد:

۱. دو هفته بعد، برادرم با این گفته‌اش که با روزالین بر سر ازدواج به توافق رسیده است، غافلگیرم کرد.

«طلبت الطلاق» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۲۸). (ارزیابی منفی)

روزالین که با اهداف از پیش تعیین شده و اطلاع از ثروت عبدالغفور برعی، با پسر او ازدواج کرده است (همانند مردانی که به طمع ثروت با دخترانش ازدواج کرده‌اند)، خیلی زود می‌فهمد که عبدالغفور به سادگی فریب او را نمی‌خورد و زیرک‌تر از آن است که طمع این افراد برای ثروتش را در نیابد. بنابراین، این ازدواج خیلی طول نمی‌کشد و با درخواست روزالین به طلاق می‌انجامد. عبارت زیر نیز ارزیابی منفی از پاسخ پیشنهادی را نشان می‌دهد:

«انهار أخی راقدا علی وجهه كأنه بیکی ولو أنى عندما جلست بجانبه أربت علی کتفه وجدته لایبکی ولکنه فی حالة انهیار» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۲۸).

همان‌طور که مشاهده می‌شود، هیچ کدام از پاسخ‌هایی که برای جبران سرخوردگی عبدالوهاب ارائه می‌شوند به راه حل نهایی ختم نمی‌شوند. به همین دلیل، این مسأله حل نشده به پایان می‌رسد.

۲-۵. مسأله دوم: انزوای روزالین

در این بخش به مسأله دوم، یعنی انزوای روزالین پرداخته می‌شود.

۱-۲-۵. موقعیت مسأله

همان‌طور که پیش‌تر نیز گفته شد، در الگوی حل مسأله، قبل از مطرح کردن مسأله، اطلاعات پیش‌زمینه‌ای در قالب عنصر موقعیت ارائه می‌شوند. این اطلاعات شامل موقعیت مکانی و زمانی و معلومات پیش‌زمینه‌ای در مورد مسأله می‌شوند. موقعیت مسأله روزالین در بخش مربوط به روایت فوزیه از زندگی او آمده است. اشاره‌ی او به عدم آزادی او به دلیل موقعیت مکانی که در آن زندگی می‌کند، بخشی از این موقعیت است:

۱. درخواست طلاق داد.

۲. برادرم بر روی زمین افتاد و به روی شکم دراز کشید. انگار گریه می‌کرد؛ اگرچه وقتی کنارش نشستم و شانه‌هایش را گرفتم، دیدم گریه نمی‌کند، ولی به هم ریخته بود.

«إن روزالین من قرية مجاورة لمدينة شيكاغو والعائلة تملك محلا متواضعا لبيع الأحذية تعتمد عليه اعتمادا كاملا وهي عائلة كاثوليكية متمزمة إلى حد العزلة فلم تكن روزالین بنتا كبقية بنات أمريكا تنطلق بكامل حريتها في كل نواحي الحياة ولكنها كانت بنتا مقفولة كأنها محبوسة في سجن وأمها هي السجناء، إنه ليس من حقها أن تدخل أو تخرج إلا بأوامر أمها» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۳۷).

در عبارت فوق، نویسنده به معرفی وضعیت روزالین می‌پردازد و سعی دارد چهره یک زندگی غیرعادی را نشان دهد. موقعیت مکانی کشور آمریکا است که مردم آن به دلیل شرایط فرهنگی خاص این کشور، نسبت به جوامع شرقی از آزادی قابل توجهی برخوردار هستند، اما در مورد روزالین این گونه نیست، چون او با محدودیت روبه‌رو است. این محدودیت‌های غیرعادی در زندگی خانواده‌ای غربی، با ایجاد توقع و انتظار در مخاطب، او را با موضوع درگیر می‌کند و تشویق می‌کند که ادامه داستان را دنبال کند. از طرفی دیگر، واژه‌هایی که به کار رفته‌اند، اعم از «العزلة»، «محبوسة»، «سجن» و «السجانة» دارای بار منفی هستند و ارزیابی ضمنی از موقعیت را نشان می‌دهند و این ذهن خواننده را برای بیان مسأله آماده می‌کند.

بخش دیگری از موقعیت را در گفت‌وگوی راوی با فوزیه می‌توان دید. تکرار صفت «مسکینه» برای روزالین، زمینه ذهنی را برای خواننده فراهم می‌کند تا دریابد روزالین مسأله‌دار است:

«كانت فوزية تكرر دائماً كلما جاء ذكرها: مسكينة... مسكينة» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲:

۳۷).

۱. روزالین اهل روستایی در نزدیکی شهر شیکاگو است. خانواده او صاحب مغازه کفش فروشی معمولی هستند که کاملاً به آن متکی‌اند. مذهب‌شان کاتولیک است و تاحدی سختگیر هستند که منزوی شده‌اند. به همین دلیل است که روزالین مانند دختران آمریکایی دیگر در تمام جوانب زندگی‌اش از آزادی کامل برخوردار نبود. خیلی محدودیت داشت؛ انگار در زندان به سر می‌برد و مادرش هم زندانبان او بود. تنها به دستور مادرش به جایی رفت‌وآمد می‌کرد.
۲. هربار که اسم او به میان می‌آمد فوزیه می‌گفت: بیچاره روزالین.

۲-۲-۵. مسأله

«هكذا كانت حياة روزالين حياة مقفولة وفي منتهى التزمّت وربما كان الدافع إلى هذا التزمّت هو البحث عن الأمن عن حماية النفس إن كل أهل أمريكا يعيشون في خوف لا أمان في أمريكا، إنك تسير في الشارع ولا تدرى من سيعدى عليك حتى وأنت في البيت لا تدرى ما يمكن أن يحدث لك ولبيتك^۱» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۳۸).

این تصویری است که راوی از زندگی روزالین ترسیم کرده است. او دختری منزوی از یک روستا در آمریکا است. روزالین تحت نظارت مادرش زندگی بسته‌ای دارد که علت آن ترس از ناامنی است. در واقع، مسأله اصلی روزالین نبود امنیت است به طوری که باعث می‌شود در اوج سختگیری خود و خانواده‌اش زندگی کند. راوی در فصل سوم رمان به بیان سرگذشت روزالین از زبان فوزیه می‌پردازد و ضمن بیان سرگذشت او به انزوایش اشاره می‌کند. حالات روحی روزالین بی‌شبهت به عبدالوهاب نیست. او دختری منزوی و ترسو است که در اثر سخت‌گیری‌های خانواده اعتماد به نفس خود را از دست داده است. علاوه بر این، اتفاقاتی در زندگی او رخ داده که در اثر آن زندگی اندوه‌باری پیدا کرده است؛ مانند دیوانگی مادر و برادرش بر اثر ضربه مغزی که فشار روحی زیادی بر او وارد کرده است. فوزیه در روایتی که از زندگی دوستش برای راوی ارائه می‌کند به روزالین حق می‌دهد و درباره زندگی‌اش چنین نتیجه می‌گیرد که:

«لم تعد روزالين تحتمل هذه الحياة»^۲ (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۳۹). (مسأله)

۱. زندگی روزالین این گونه بود؛ زندگی‌ای بسته و در اوج سخت‌گیری. شاید علت این سخت‌گیری این بود که به دنبال امنیت بود و می‌خواست از خودش محافظت کند. مردم آمریکا با ترس زندگی می‌کنند. در آمریکا امنیت نیست. در خیابان راه می‌روی و نمی‌دانی چه کسی به تو دست‌درازی خواهد کرد. حتی اگر در خانه باشی نمی‌دانی چه اتفاقی برای تو و خانه‌ات می‌افتد.

۲. روزالین دیگر تحمل این زندگی را نداشت.

۳-۲-۵. پاسخ و ارزیابی

زندگی روزالین و فشارهایی که بر او وارد شده او را به سمت رفتارهای نامتعادل سوق داده است؛ همان پاسخی که پیش از این دربارهٔ عبدالوهاب شاهد بودیم. نمونهٔ رفتار نامتعادل روزالین افراط‌گرایی در دین است که مردم آن را به حساب دیوانگی او می‌گذارند. نکتهٔ جالب دربارهٔ پاسخ او به انزوایش این است که روزالین هم مانند عبدالوهاب (که در بخشی از زندگی به سمت مشروب‌خواری و رفتار ضد مذهبی رفت) دست به رفتارهای نابهنجار و غیرعادی زده است:

«وصل بها الجنون إلى أن قامت من نومها ذات صباح باكر وخرجت من البيت كما هي وحتى دون أن تضع حذاءها في قدميها وسارت في الشارع إلى الكنيسة ثم دخلت وأخذت تحطم كل شيء الصلبان والشمعانات حتى حطمت تمثال السيد المسيح ثم سقطت على الأرض تصرخ وتبكي» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۳۹). (پاسخ)

این پاسخ نمی‌تواند ترس و وحشت درونی روزالین را از بین ببرد. رفتار روزالین، علاوه بر این که حاکی از مذهب‌گرایی بدون باور قلبی او است، نشانهٔ تنفر او از مذهب کاتولیک است؛ یعنی عاملی که در زندگی او را تحت فشار قرار داده است. پاسخ دیگر روزالین به انزوا و احساس ترس و عدم امنیتش، رفتن زیر چتر حمایت زنی مردگونه، قوی و مسلط است. روزالین مجذوب فوزیه می‌شود و در کنارش احساس امنیت می‌کند:

«التقت فوزية بروزالين وبسرعة تصادقا. توطدت الصداقة بين فوزية وروزالين حتى أصحبت روزالين تقضى كل أوقات فراغها في شقة فوزية. عاشت روزالين مع فوزية وزوجها

۱. جنون او را تا جایی پیش برد که یک روز صبح زود از خواب بیدار شد و با همان اوضاع ظاهری‌اش، بدون اینکه کفش بپوشد از خانه بیرون رفت و به سمت کلیسا به راه افتاد. وارد کلیسا شد و همه چیز از جمله صلیب‌ها، شمعدان‌ها و حتی مجسمهٔ حضرت مسیح را شکست. سپس، بر روی زمین افتاد و گریه و زاری کرد.

عامین حتی أيام الإجازات الجامعية كانوا دائما معا لم تكن تفترق عنهما إلا أيام قليلة خلال العام لتذهب لزيارة أهلها في قريتها^۱ (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۳۹-۴۰). (پاسخ)

این دوستی بر کیفیت زندگی روزالین تأثیر می‌گذارد. او دیگر مثل سابق در امور روزانه سخت نمی‌گیرد و به کلیسا پناه نمی‌برد. در واقع، فوزیه پناهگاه روزالین به‌جای مذهب و کلیسا شده است.

«كل ما حدث لروزالين خلال هذه الفترة أنها لم تعد متمزّمة كل هذا التزمّت لم تعد تعالی فی أداء شعائر دينها والتردد علی الكنيسة^۲» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۴۱). (ارزیابی مثبت)

تحلیل این ارزیابی نیز منفی است، زیرا طبیعت ترس در او کاملاً از بین نمی‌رود و همچنان به قوت خود باقی است. به‌همین دلیل، روزالین راه دیگری را برای نجات خود بر می‌گزیند. او به مصر می‌آید تا شاید در مصر و در کنار فوزیه زندگی بهتری داشته باشد و در امنیت زندگی کند:

«وكان قدمی أقل من عام عندما أرسلت روزالين برقية مختصرة: هل أستطيع أن آتی إلى مصر وأقيم معكم. وردت علیها فوزية بكلمة واحدة: تعال. جاءت روزالين وهي تبدو هائمة فی الفرحة لمجرد أنها استطاعت أن تجيء إلى مصر^۳» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۴۲). (پاسخ).

نویسنده، وضعیت روزالین را بعد از آمدن به مصر این‌گونه توصیف می‌کند:

۱. فوزیه سریع با روزالین آشنا شد و با هم دوست شدند. دوستی بین فوزیه و روزالین تاحدی محکم شد که روزالین تمام اوقات فراغتش را در آپارتمان فوزیه سپری می‌کرد. روزالین با فوزیه و همسرش به مدت دو سال زندگی کرد. آنها حتی در روزهای تعطیلات دانشگاه هم همیشه کنار هم بودند. در طول سال فقط چند روز از او جدا می‌شد تا به‌خاطر دیدار خانواده‌اش به روستایش برود.
۲. تمام اتفاقاتی که در طول این مدت برای روزالین افتادند از این قرار بودند که دیگر مثل گذشته زیاد سختگیر نبود و در انجام شعائر مذهبی و رفت‌وآمد به کلیسا زیاده‌روی نمی‌کرد.
۳. کمتر از یک سال گذشته بود که روزالین تلگراف کوتاهی فرستاد: می‌توانم به مصر بیایم و با شما زندگی کنم؟ فوزیه در یک کلمه جواب او را داد: بیا. روزالین به مصر آمد و از اینکه توانسته بود به آنجا بیاید خوشحال به نظر می‌رسید.

«إنها تستطيع أن تسير في الشارع بلاخوف وتستطيع أن تنام وتفتح كل المنافذ حولها وتطفئ النور بلاخوف إنها تتصور أن المصريين كلهم يعيشون في أمان ولذلك تريد أن تعيش معهم» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۴۴). (ارزیابی مثبت)

روزالین به واسطه خانواده فوزیه با دین اسلام آشنا می شود و از آنجایی که دین اسلام را کامل و دین امنیت می یابد، اسلام می آورد. به اعتقاد او، اصول اسلام به گونه ای هستند که برای انسان امنیت و آرامش در پی دارند. در واقع، انگیزه او از اسلام آوردن، رهایی از عقده ترس است.

«هي قد ولدت ووجدت نفسها مسيحية كاثوليكية ولكنها استطاعت أن تتحرر وتبحث لنفسها بنفسها إلى أن آمنت بالاسلام فاعتنقه وهي تعيش اليوم هادئة سعيدة مطمئنة بإيمانها تعيش الإسلام أصبح إسلامها هو وجودها» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۵۵). (ارزیابی مثبت)

نکته مهمی که در این مسأله باید به آن توجه کرد، نقش فوزیه در این رمان است. او اگرچه به اندازه نظیره و روزالین در روایت دیده نمی شود، اما شبیه عروسک گردانی است که از پشت پرده اعمال روزالین و کل روایت را هدایت می کند و داستان را به سمتی که قرار است اتفاق بیفتد، پیش می برد.

۳-۵. مسأله سوم: ازدواج نظیره

در این بخش به بررسی مسأله سوم که ازدواج نظیره است پرداخته می شود.

۱. روزالین می تواند بدون ترس در خیابان راه برود و شب بیرون از خانه بماند. می تواند بدون ترس بخوابد؛ پنجره ها را باز کند و چراغ را خاموش کند. او تصور می کند همه مصری ها در امنیت زندگی می کنند. از این رو، می خواهد با آنها زندگی کند.

۲. روزالین از وقتی به دنیا آمد خود را مسیحی کاتولیک یافت، اما توانست آزاد شود. خودش تحقیق کرد تا اینکه به اسلام ایمان آورد و به آن گروید. او الآن در آرامش زندگی می کند و از ایمان آوردنش خوشحال و مطمئن است. با اسلام زندگی می کند؛ اسلام جزئی از وجودش شده است.

۵-۳-۱. موقعیت

«إن بابا مليونير وهو مليونير وضع لنفسه أي أنه لا شيء إلا أنه مليونير، ليس واحدا من مجتمع المليونيرات وليس من عائلة كبيرة وليس له نفوذ أو منصب حكومي وجاهل لا يجيد القراءة والكتابة ولا يتكلم إلا في عمله وكل من يتقدم إليه من الغرباء عنه يتقدم إلى المليونير المشهور، صاحب الفلوس وكل من يفكر في الزواج من إحدى بناته يكون محصورا في الزواج من ابنة الرجل الغني وعلى طمع في أن يحقق له هذا الرجل الغني حياة كلها فلوس^۱» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۹۶). (موقعیت)

نویسنده در عبارت فوق اوضاع حاکم بر خانواده نظیره را تشریح می کند و به طور ضمنی به نحوه شکل گیری مسأله اشاره می کند تا ذهن خواننده را برای مسأله ای که می خواهد مطرح کند، آماده سازد. در واقع، از این عبارت می توان ترس و دلهره نظیره را درباره سرنوشتش حدس زد.

۵-۳-۲. مسأله

عقدۀ ای که عبدالغفور در دل عبدالوهاب کاشته است تنها مختص او نیست، بلکه شامل همه فرزندان او می شود. نظیره، خواهر عبدالوهاب هم مانند او با فقدان اعتماد به نفس مواجه است. علاوه بر این، او به خاطر رفتارهای پدرش که منجر به از هم پاشیده شدن زندگی خواهرانش شده است، نسبت به آینده خود هراسان است:

«حطمني طلاق أخی إشتد ضغط عقدتی علی نفسیتی حتی نقلتني إلى هاویة اليأس. لن أتزوج أبدا. أختی الكبيرة تزوجت وفشلت فی زواجها بسبب العقدة التي بذرها أبي وأختی

۱. پدرم شخص ثروتمندی است و خودش به تنهایی و با تلاش خود به این ثروت دست یافته است. تنها امتیاز او فقط پولدار بودنش است. عضو جامعه ثروتمندان نیست و در خانواده ای مشهور به دنیا نیامده است. صاحب نفوذ نیست و پست و مقام دولتی هم ندارد. بی سواد است و خواندن و نوشتن را خوب بلد نیست. فقط در مورد کارش حرفی برای گفتن دارد. هر فرد غریبه ای با او به عنوان یک فرد ثروتمند معروف و سرمایه دار ارتباط برقرار می کند و هر کسی که به فکر ازدواج با یکی از دختران اوست فقط به این فکر می کند که با دختر مردی ثروتمند ازدواج می کند؛ به طمع اینکه این مرد ثروتمند زندگی مرفهی را برای وی فراهم کند.

الثانية طلقت وتعذبت لنفس السبب وأختی الثالثة نفیسة تنازلت عن شخصیتها هی وزوجها وعاشا زواجهما عبدین خادمین بأبی وأخی الأكبر هاجر إلى إنجلترا هربا من عقدته النفسیة وها هو أخی الأصغر اضطر أن يطلق وهو يتعذب رغم أنه تزوج أمريكية وربما اختارها أمريکیة ظنا منه أن عقدة أبی لن تؤثر علی زواجه بها كما لو تزوج مصریة^۱ (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۴۳). (مسأله)

زندگی مشترک خواهر و برادران نظیره تحت تأثیر رفتارهای عبدالغفور - که حاصل اصول و باورهای اشتباه او است - به طلاق ختم شده است. به همین دلیل، نظیره از ازدواج واهمه دارد و می ترسد زندگی او نیز پس از ازدواج با شکست همراه باشد.

۳-۳-۵. پاسخ و ارزیابی

«أتزوجك بلاأبیک أی أتزوجك الآن دون أن نخبر بابا وتترکین البیت كأنک تهربین ونعیش هنا معا زوجا وزوجة. طبعا سیثور بابا بعد أن یعلم وسيطردک من عائلته لن یمدک بأی مساعدة وسيقطع عنک مصروفک وقد یحرمک من المیراث وبذلک تتأكدین أنی تزوجتک لشخصک لا لأنک ابنة الحاج عبدالغفور البرعی فلن أنال منه شیئا فی حیاته ولا بعد وفاته وسستبنین کل شخصیتک الحرة بعيدا عن أبیک وتتححرین من عقدتک^۲» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۱۶). (طرح پیشنهادی)

۱. طلاق برادر من را درهم شکست و عقده درونی ام را تشدید کرد. باعث شد در لب پرتگاه ناامیدی قرار بگیرم. تصمیم گرفتم هیچ وقت ازدواج نکنم. خواهر بزرگم ازدواج کرد و به دلیل عقده ای که پدرم ایجاد کرده بود در ازدواج شکست خورد. خواهر دومم هم به همان دلیل طلاق گرفت و عذاب کشید. خواهر سومم نفیسه و همسرش شخصیتشان را نادیده گرفتند و مثل برده ای مطیع برای پدرم زندگی کردند. برادر بزرگم برای فرار از این عقده روانی به انگلیس مهاجرت کرد. این هم از برادر کوچکترم که مجبور شد از همسرش جدا شود و عذاب بکشد؛ با اینکه با دختری آمریکایی ازدواج کرده بود. شاید دلیل اینکه به جای دختر مصری با دختر آمریکایی ازدواج کرده این است که خیال می کرد اگر با دختری آمریکایی ازدواج کند، عقده ای که پدرم ایجاد کرده در این ازدواج تأثیر نخواهد داشت.

۲. بدون در نظر گرفتن پدرت با تو ازدواج می کنم. یعنی بدون اینکه به پدرت اطلاع بدهیم ازدواج می کنیم. تو مثل کسانی که فرار می کنند خانه تان را ترک می کنی و بعد با هم مثل زن و شوهر در اینجا زندگی می کنیم. مسلماً پدرت پس از فهمیدن ماجرا عصبانی می شود و تو را طرد می کند. او هیچ کمکی نمی کند و حقوق ماهیانه تو را هم قطع می کند.

در بین مراحل مسأله و پاسخ، ممکن است یک مرحله میانی وجود داشته باشد که در آن یک طرح^۱ یا پیشنهاد و یا طرح کلی از آنچه که به عنوان پاسخ در نظر گرفته خواهد شد، ارائه می شود (Hoey, 2001: 140). در این مسأله نیز طرحی که پیشنهاد می شود این است که نظیره بدون اطلاع پدرش ازدواج کند تا به این ترتیب، با وی ارتباطی نداشته باشد و بتواند شخصیت مستقل خود را بنا کند. این طرح از سوی حسین (راوی داستان) مطرح می شود، اما مخالفت نظیره را در پی دارد. به همین دلیل، طرح پیشنهادی به مرحله اجرا در نمی آید و به پاسخ تبدیل نمی شود.

«لیس مما یشیت حریتی و قدرتی علی أن أستقل بشخصیتی عن أبی أن أهرب منه و نتزوج بعیدا عنه. بالعکس هذا سیجعلنا اکثر استسلاما له و نعیش زواجنا کأننا هاربان من القوة الأعظم التي هزمتنا أمامها؛ قوة أبی و بالعکس إن والدی قد یوافق علی زواجنا بلامبالاة لأن لیس من طبیعته فرض إرادته علی أولاده ولكن ما یجعلنی أقیم بشخصیتی الحرة هو أن أستقل دون أبی و أنا حرة أن أعیش و لست فی حاجة إلیه^۲» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۱۷-۱۱۸). (ارزیابی منفی)

درباره شخصیت نظیره باید گفت که او جسورترین فرزند عبدالغفور است که تصمیم دارد به بهترین شیوه از مشکلی که پدرش برایش به وجود آورده خود را نجات دهد. البته، قابل ذکر است که نظیره پدر خود را فرد قوی و موفقی می داند و او را تحسین می کند. به

ممکن است تو را از ارث هم محروم کند. بدین ترتیب، مطمئن می شوی که من به خاطر خودت با تو ازدواج کردم نه به خاطر اینکه دختر حاج عبدالغفور هستی و من، نه در طول زندگی و نه بعد از وفاتش، چیزی را از جانبش به دست نمی آورم. تو نیز شخصیت مستقل را به دور از پدرت می سازی و از مشکلات خلاص می شوی.

1. plan

۲. اینکه از پدرم فرار کنیم و بی خبر از او ازدواج کنیم مصداق آزادی نیست و توانایی من در مستقل شدن را نشان نمی دهد. برعکس، این موضوع باعث می شود بیشتر تسلیم او شویم. ما با ازدواج مان انگار از قدرت بزرگی (پدرم) که مقابلش شکست خورده ایم، فرار کرده ایم. ممکن است پدرم با بی اعتنایی با ازدواج مان موافقت کند، چون عادت ندارد نظر خود را بر فرزندانش تحمیل کند، ولی من در صورتی می توانم شخصیت آزادم را بنا کنم که در حین آزادی از پدرم جدا شوم و بدون احتیاج به او بتوانم زندگی کنم.

همین سبب است که در گفت و گویش با راوی، شاهد دفاع وی از رفتارهای پدر و موجه شمردن آن هستیم.

نظیره برای بیرون شدن از معضلی که به خاطر عبدالغفور ایجاد شده است، پافشاری کرده و سعی در حل مسأله خود دارد. این امر نشان می‌دهد که او با وجود آسیب‌های روحی و روانی که متأثر از برخوردهای عبدالغفور است، قصد دارد با حقیقت روبه‌رو شده و بر مشکلش غلبه کند. با وجود این، آشنایی با حسین و راه‌حلی که او ارائه می‌دهد باعث انعطاف او می‌شود. حسین به‌زیرکی در می‌یابد که راه‌حل مسأله اثبات بی‌طمعی خود به ثروت عبدالغفور است. او درستی ادعایش را به عبدالغفور ثابت می‌کند و نظیره را مصمم به ازدواج می‌کند:

«لأقدم على التجربة دون خوف. لأن تزوج حتى لو فشلت فإن الفشل أرحم من الهرب وجدت نفسي أأخذ قراراً نهائياً كاملاً هادئاً بأن نتزوج» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۴۴). (پاسخ)

در پایان، نظیره با جسارت و شجاعت خود عقده‌ای را که پدرش در دلش کاشته کنار زده و راه‌حلی منطقی و عاقلانه برای برون‌رفت از مشکلاتش پیدا می‌کند. او ازدواج می‌کند و ازدواجش مثل خواهرانش تحت تأثیر پدر قرار نمی‌گیرد. بنابراین، پاسخ ارائه شده مثبت ارزیابی می‌شود.

«لقد مضى على زواجنا سنوات ونحن فى قمة السعادة ونحن تقريبا متباعداً عن عائلتها وعائلتى وإن كان كل افراد العائلتين معجيين بنا واشدهم إعجاباً بالحاج عبدالغفور» (عبدالقدوس، ۱۹۸۲: ۱۵۱). (ارزیابی مثبت)

۶. نتیجه‌گیری

در این مقاله، سازمان متن روایی «لن أعيش فى جلباب أبى» اثر عبدالقدوس بر اساس الگوی حل مسأله هوئی (2001) مورد بررسی قرار گرفت. چنان‌که گذشت، در این رویکرد، مسأله،

۱. بدون ترس خودم را محک می‌زنم، حتی اگر شکست بخورم، چراکه شکست خوردن از ترسیدن بهتر است. با آسودگی خاطر تصمیم نهایی را گرفتم. تصمیم گرفتم با هم ازدواج کنیم.

۲. سه سال از ازدواج‌مان گذشته است، درحالی‌که در اوج خوشبختی هستیم. ما تقریباً از خانواده‌هایمان دور هستیم. همه اعضای خانواده، به‌خصوص حاج عبدالغفور از ما در شگفت‌اند.

گره‌ها و چالش‌هایی وجود دارند که شخصیت‌های داستان با آنها درگیر بوده و در پی حل آنها هستند. با توجه به اینکه متن‌های طولانی می‌توانند در عین حال دارای چندین مسأله باشند، در این رمان نیز سه مسأله وجود دارند که عبارتند از: سرخوردگی عبدالوهاب، انزوای روزالین و ازدواج نظیره. دو مورد اخیر تمامی ارکان الگوی حل مسأله را دارند، اما از آنجایی که پاسخ‌های پیشنهادی مسأله نخست به راه‌حلی نهایی ختم نمی‌شوند، این مسأله به صورت حل‌نشده به پایان می‌رسد. در الگوی حل مسأله، اگرچه برخی مسأله‌ها ممکن است با پاسخ منفی به اتمام برسند، اما می‌توان این پاسخ‌های منفی را به عنوان نتیجه منفی متن پذیرفت. بنابراین، عناصر الگوی مذکور در این متن به وضوح دیده می‌شوند و با آن منطبق هستند. سه مسأله مربوط به شخصیت‌های اصلی داستان، یعنی عبدالوهاب، نظیره و روزالین از ارکان اصلی این روایت هستند که نویسنده به شکل جامع آنها را به تصویر کشیده است. پاسخ‌های متعددی برای مسأله سرخوردگی عبدالوهاب ارائه می‌شود، از جمله رشد تحصیلی، مهاجرت به خارج از کشور و ازدواج با زنی آمریکایی. با وجود این، این پاسخ‌ها ناموفق بوده و ارزیابی از آنها منفی است. از این رو، مسأله نخست با وجود اینکه وارد چرخه مجدد می‌شود، به صورت حل‌نشده باقی می‌ماند. مسأله انزوای روزالین با اولین پاسخ حل نمی‌شود، ولی با راه‌حل نهایی اسلام آوردن روزالین و ارزیابی مثبت از آن با موفقیت به پایان می‌رسد. طرح پیشنهادی مسأله نظیره به پاسخ منتهی نمی‌شود، اما نظیره برای حل این مسأله، پاسخ مواجه شدن با مشکل را در نظر می‌گیرد که ارزیابی از آن مثبت است. بنابراین، مسأله سوم بدون طی چرخه‌ای طولانی و تنها با یک پاسخ که مثبت تلقی می‌شود، به اتمام می‌رسد.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Ali Sayadani

<http://orcid.org/0000-0001-5773-6092>

Abdolahad Gheibi

<http://orcid.org/0000-0002-6988-9640>

Sepideh Bagheri Ozan

<http://orcid.org/0000-0003-1269-1964>

منابع

آقاگل‌زاده، فردوس. (۱۳۹۰). تحلیل گفتمان انتقادی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

- آقاگل‌زاده، فردوس و افخمی، علی. (۱۳۸۳). زبان‌شناسی متن و رویکردهای آن. *مجله زبان‌شناسی*، ۱۹(۱)، ۱۰۳-۸۳.
- آقاگل‌زاده، فردوس و ممسنی، شیرین. (۱۳۸۶). تحلیل زبان‌شناختی سازمان متن روایی «تنگسیر» در چهارچوب الگوی حل مسأله هوئی. *پژوهش‌های ادبی*، ۱۵(۴)، ۳۰-۹.
- البرزی، پرویز. (۱۳۸۶). *مبانی زبان‌شناسی متن* (چاپ اول). تهران: انتشارات امیرکبیر.
- الفقی، صبحی‌ابراهیم. (۲۰۰۰). *علم اللغة النصی بین النظریة والتطبیق*. الطبعة الأولى. القاهرة: دار قباء للطباعة والنشر والتوزیع.
- براون، گیلیان و یول، جورج. (۱۹۹۷). *تحلیل الخطاب* (ترجمه محمد لطفی الزلیطی و منیر التریکی). الرياض: جامعة الملك سعود.
- بوگراند، روبرت. (۱۹۹۸). *النص والخطاب والإجراء* (ترجمه تمام حسان) (الطبعة الأولى). القاهرة: عالم الكتب.
- بوگراند، روبرت و درسلر، ولفگانگ. (۱۹۹۲). *مدخل إلى علم لغة النص* (ترجمه الهام ابوغزاله و علی خلیل احمد) (الطبعة الأولى). القاهرة: دارالكتاب.
- پورابراهیم، شیرین و آقاگل‌زاده، فردوس. (۱۳۹۴). بررسی ساختار روایی داستان حضرت موسی (ع) در سوره اعراف. *فصلنامه پژوهش‌های ادبی-قرآنی*، ۳(۲)، ۷۲-۹۶.
- خانجانی، ژیلا و آقاگل‌زاده، فردوس. (۱۳۹۱). ساختار متن سرمقاله‌های روزنامه‌های ایرانی (بر اساس الگوی حل مسأله هوئی ۲۰۰۱). *زبان‌شناخت*، ۳(۲)، ۱۵-۳۰.
- عامری‌شهرابی، صدیقه. (۱۳۹۲). *المنهج النفسی فی روایة «لن أعیش فی جلیاب أبی لإحسان عبدالقدوس*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- عبدالقدوس، احسان. (۱۹۸۲). *لن أعیش فی جلیاب أبی*. القاهرة: دار أخبار اليوم.
- عفیفی، أحمد. (۲۰۰۱). *نحو النص: إتجاه جدید فی الدرس النحوی*. القاهرة: مكتبة زهراء الشرق.
- فضل، صلاح. (۱۹۹۲). *بلاغة الخطاب و علم النص*. کویت: المجلس الوطني للثقافة والفنون والآداب.

References

- Abdol Qoddous, I. (1982). *Lann A'eish fi Gilbab Aby*. Cairo: Dar Akhbar El-Yom. [In Arabic]
- Afifi, A. (2001). *Grammatical Text: A New Direction in the Grammar Lesson*. Cairo: Zahraa ElShark for Publication. [In Arabic]

- Aghagolzadeh, F. (2011). *Critical Discourse Analysis*. Tehran: Elmifarhangi Publications. [In Persian]
- Aghagolzadeh, F., & Afkhami, A. (2004). Text linguistics and its approaches. *Journal of Linguistics*, 19(1) 83–103. [In Persian]
- Aghagolzadeh, F., & Mamasani S. (2007). Linguistic analysis of the organization of the narrative text “Tangsir” based on Hoey's Problem-Solution Pattern. *Literary Research*, 15(4), 9-30. [In Persian]
- Alborzi, P. (2007). *Basics of Text Linguistics* (1st ed.). Tehran: Amir Kabir Publishers. [In Persian]
- Al-Faqi, S. I. (2000). *Textual Linguistics between Theory and Practice* (1st ed.). Cairo: Dar Quba for Publication. [In Arabic]
- Ameri Shahrabi, S. (2013). *Psychanalytic Criticism Novel” “Lann A'eish fi Gilbab Aby” by Ihsan Abdol Qoddous* [Master's thesis, Allameh Tabataba'i University]. [In Persian]
- Beaugrande, R. (1998). *Text, Discourse, and Action* (T. Hassan, Trans.) (1st ed.). Cairo: Alam El Kotob. [In Arabic]
- Beaugrande, R., & Dressler, W. (1992). *An Introduction to the Science of Text Language* (E. Abu-Ghazaleh, & A. K. Ahmed, Trans.) (1st ed.). Cairo: Dar Al-Kitab. [In Arabic]
- Brown, G., & Yule, G. (1997). *Discourse Analysis*. (M. Al-Zulaiti & M. Riyadh, Trans.). King Saud University. [In Arabic]
- Fadl, S. (1992). *Rhetoric of the Text*. Kuwait: National Council for Culture, Arts, and Literature. [In Arabic]
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*, London: Longman.
- Hoey, M. (1983) . *On the Surface of Discourse*. London: Allen and Unwin.
- Hoey, M. (2001) . *Textual Interaction: An Introduction to Written Discourse Analysis*. London: Routledge.
- Khanjani, J., & Aghagolzadeh, F. (2012). The text structure of Iranian newspaper editorials (based on Michael Hoey's problem-solution model 2001). *Linguistics*, 3(2), 15–30. [In Persian]
- Pourebrahim, S., & Aghagolzadeh, F. (2015). Investigating the narrative structure of the story of Prophet Moses in Surah Al-A'raf. *Qur'anic Literary Research Quarterly*, 3(2), 72–96. [In Persian]
- Salkie, R. (1995) . *Text and Discourse Analysis*. London: Routledge.

استناد به این مقاله: صیادانی، علی، غیبی، عبدالاحد و باقری اوزان، سپیده. (۱۴۰۲). تحلیل زبان شناختی سازمان متن روایی «لن أعیش فی جلیاب اُبی» اثر احسان عبدالقدوس بر اساس الگوی حل مسأله مایکل هوئی. *علم زبان*، ۱۰ (۱۷)، ۲۴۷-۲۸۰. doi: 10.22054/LS.2022.63494.1487

Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.